

# La cabra catalana, una raça ancestral

TEXT I IMATGES: SANTIAGO ÁLVAREZ BARTOLOMÉ I GERARD BATALLA TÀSIES

**El projecte Cultures Trobades de Slow Food Terres de Lleida ha permès localitzar el que es considera el darrer ramat de cabra catalana. Una raça robusta, d'àmplia extensió en els seus millors moments, però que a principis del segle XXI es considerava extingida. En aquest article, coneixerem quines són les seves principals característiques i el programa de recuperació que ha engegat aquesta entitat.**

La cabra catalana és una raça ancestral i àmpliament documentada que, en el darrer segle, ha vist decreixer la seva població fins a considerar-se extingida. L'àrea central de distribució, situada a les comarques del Prepirineu i Pirineu de Lleida i la Franja de Ponent, s'ha anat reduint fins a quedar-ne una petita població a la zona del Montsec. Es tracta d'una raça formada per animals robustos, de grandària considerable i capa blanca, històricament seleccionada per un maneig extensiu de muntanya dirigit a la producció de carn de cabrit i de crestó<sup>1</sup>. El darrer ramat de cabra catalana conegut es va localitzar el 2005 a Sant Salvador de Toló (Pallars Jussà). L'any 2009, les tasques de prospecció dutes a terme per Santiago Álvarez van confluir amb el projecte Cultures Trobades<sup>2</sup> de Slow Food Terres de Lleida. L'objectiu comú era garantir la supervivència de l'últim ramat pur localitzat de cabra catalana a través d'un projecte de conservació i reintroducció de la raça.

## La població es va anar reduint fins a considerar-la extingida

### Maneig tradicional de la cabra catalana

La cabra ha estat una espècie molt important per a les economies rurals d'extenses zones del territori, on no abundava el bestiar boví, ja que se'n podia obtenir carn i llet, aliments molt necessaris en regions de clima mediterrani. La llet al mateix temps també podia ser transformada en formatge per a ser consumida en períodes d'escassetat. Les llets de cabra i ovella, soles o barrejades, són les que han contribuït de manera més generosa a la tradició formatgera de Catalunya. Mitjançant diferents sistemes de coagulació i maduració s'han aconseguit moltes menes de formatges, que malauradament també desapareixen i cal treballar per recuperar-los.

Des de l'antiguitat, al Pirineu de Lleida, els ramats transhumants d'ovelles xisquetes que pujaven i baixaven al Pla de Lleida eren guiats per grans crestons als quals es proveïa d'espectaculars esquelles bigarrades amb abundància de símbols màgics que els havien d'ajudar a complir la seva funció de guia. En molts ramats d'ovelles

no transhumants també tenien cabres i les utilitzaven per facilitar la cria d'aquells corders que havien quedat orfes o bé que procedien de parts dobles on la mare no era capaç de tirar-los endavant. Aquestes cabres també eren importants perquè produïen cabrits i durant algunes temporades de l'any els seus excedents de llet eren aprofitats pels pastors per al propi autoconsum i en alguns casos per produir formatges.

A la serra del Montsec sempre han existit ramats integrats exclusivament per cabres que rebien la denominació de "cabrades". Aquest sistema de maneig encara es conserva en algunes localitats, en general allunyades de la influència d'altres activitats econòmiques. En aquests territoris, les ovelles i altres espècies ramaderes no han estat capaces d'aprofitar tan eficientment les pastures com ho fan les cabres. Durant l'últim segle, les explotacions ramaderes del Montsec s'han anat especialitzant cada vegada més en la producció de carn de cabrit de menys de dos mesos, encara que fins a mitjans del segle passat el sistema d'engreix era diferent i s'especialitzava en la producció de crestons de més de nou mesos.

### Recuperant la raça i la seva cultura

Durant l'any 2004, alguns pastors transhumants del Pirineu de Lleida, establerts als voltants de Mollerussa, encara recordaven algunes localitats de la Noguera i el Pallars Jussà on la cabra catalana havia sobreviscut fins a temps molt recents. Seguint aquestes indicacions vam poder entrevistar a alguns ramaders jubilats que recordaven perfectament la cabra del "país" o "de cabrada" i



**01.** Cabres catalanes a l'Alta Ribagorça l'any 1942. Institut d'Estudis Ilerdencs.

**Claudi Gómez-Grau.**

**02.** Cabres catalanes autòctones a la localitat de Camarasa (La Noguera), durant els anys 30.  
**Cedida pels autors del text.**

1. *Boc castrat.*

2. *<http://www.culturestrobades.cat>*

3. *Durant l'any 2011, i arran del ressò que ha tingut el projecte de recuperació, s'han pogut localitzar nous ramats amb individus pertanyents a aquesta antiga raça. També sembla possible que hi hagi exemplars assilvestrats en algunes zones d'aquesta mateixa comarca. Desafortunadament, l'edat dels últims ramaders augura un futur incert per a aquestes cabres.*

4. *<http://www.culturestrobades.cat/index.php/2011/04/apadrina-una-cabra/>*

que la circumscriuen al Montsec i a l'àrea tradicional de transhumància de l'ovella xisqueta. Finalment, un any més tard, aquests mateixos ramaders ens van conduir fins a la localitat de Sant Salvador de Toló, on encara es conservava un reduït nucli d'exemplars, propietat d'un sol ramader.

Després d'un primer acostament per conèixer la seva situació, es va poder apreciar que eren cabres que no havien estat ni creuades ni importades d'altres territoris, sinó que eren una població autòctona molt ben conservada, encara que de mida reduïda. Es tractava d'una explotació sense relleu generacional que s'havia reduït de 700 animals a 50 en pocs anys. El ramat estava a la venta i considerablement envellit, fet que presagiava la seva dissolució en ramats d'altres races, en el millor dels casos. Primerament, es va intentar que fossin adquirits per alguns dels ramaders pròxims al Montsec, però la impossibilitat de materialitzar aquesta opció i l'escepticisme descobert en diferents àmbits ens va decidir a donar d'alta una explotació ramadera i a dissenyar un programa de conservació de la raça<sup>3</sup>.

Així, a principis de 2011, es van instal·lar els animals en un corral per tal d'iniciar la fase inicial de cria controlada. Aquesta fase, que es durà a terme al llarg de dos anys, inclou l'estudi de la raça i de les seves aptituds lleteres, càrnies i de pastura, i compta amb el suport de la Fundación Biodiversidad, que aporta el 50% del seu cost. La resta l'haurà de cobrir l'associació mitjançant patrocinis i la campanya d'apadrinament dels animals llançada el darrer mes d'abril<sup>4</sup>.



Una vegada superada la fase inicial de multiplicació, l'objectiu final és la reintroducció progressiva en la ramaderia extensiva de la zona i la revisió de la tradició alimentària associada. Tot plegat, fins a enllaçar amb un passat en què ramats sencers de cretons d'aquesta raça travesaven Catalunya per abastir de carn a bona part de Barcelona mentre, més amunt, en desparar els cabrits, es munyien les cabres per fer formatges tallats amb herbacol.

#### Àrea de distribució

L'extensió de la raça catalana va ser molt àmplia en el passat. La informació facilitada per ramaders, la documentació bibliogràfica i un nombre considerable de material fotogràfic ens han permès ubicar la raça a les comarques occidentals de Catalunya i en una part reduïda de la Catalunya central.

**CA  
FOC  
AL  
BOSC**



**Diputació  
Barcelona**

**Junts, cap foc al bosc.**  
[www.gencat.cat/incendis](http://www.gencat.cat/incendis)



**Generalitat  
de Catalunya**

### 03. Distribució històrica de la raça caprina catalana.

Rosell i Vila (1928) la circumscriu a les comarques dels Pirineus catalans. No obstant això, avui sabem que no totes les comarques del Pirineu han estat ocupades per aquesta raça. Alguns autors francesos<sup>5</sup> situen al Pirineu oriental una altra població autòctona diferent que denominen raça rossellonesa. Jordana i Vidal et al. (2006) situa la raça catalana en un territori que inclou la localitat de Torà (Segarra) i la Vall d'Aran.

El fons documental de l'arxiu fotogràfic de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI), custodia algunes fotografies en què apareixen ramats d'ovelles de raça xisqueta al costat de cabres de raça catalana, en transhumància durant l'estiu de 1942, entre la Vall d'Aran i la plana de Lleida. Una extensa àrea geogràfica que comprèn les comarques de la Vall d'Aran, el Pallars Sobirà, l'Alta Ribagorça, Baixa Ribagorça i la Llitera.

Més recentment, Canut (1980) la localitza durant la dècada dels 80 a la Vall d'Ager, en una zona més concreta situada a cavall entre les comarques de la Noguera i el Pallars Jussà.

A la Pobla de Lillet<sup>6</sup> (Berguedà), també van existir ramats de raça catalana, encara que sembla ser que en aquesta comarca també hi havia altres agrupacions racials autòctones de pèl negre i llarg.

Fora de l'àmbit territorial del Pirineu i Prepirineu, hem trobat referències antigues a la raça catala-



na a altres localitats, concretament a Capellades (Anoia), on durant la primera dècada de 1910 es van celebrar algunes fires ramaderes d'àmbit comarcal, impulsades per la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Capellades, on la raça hi era present. A Mediona (Alt Penedès), també van existir ramats de raça catalana, aproximadament sobre la dècada de 1940, tot i que ja influenciats per la raça murciana.

### Breu descripció morfològica de la raça caprina catalana

La raça catalana és una raça de cabres de mida mitjana, amb una estructura corporal compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

El cap és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada. El cos és de mida mitjana, amb una estructura compacta i una musculatura ben desenvolupada.

9. Rosell i Vila, P.M. Importancia de la Ganadería en Cataluña y estudio zootécnico de algunas de sus comarcas. Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona. 1919.



04. Cabres catalanes a la comarca del Pallars Jussà. **Santiago Álvarez Bartolomé.**

Durant els treballs de recerca i prospecció hem pogut constatar que aquesta antiga població de cabres autòctones ha estat poc estudiada, probablement pel fet que tradicionalment ha rebut diferents denominacions i cap d'elles coincideix amb la denominació acadèmica de "cabra catalana", que apareix recollida a principis de segle XX a la literatura zootècnica.

## L'objectiu final és la reintroducció progressiva en la ramaderia extensiva de la zona

**El Montsec, l'últim reducte de la cabra catalana**  
Com hem indicat, les Serres del Montsec, han estat l'últim territori on s'ha conservat la raça. Es tracta d'una serralada calcària de 40 quilòmetres de llarg que s'estén per la província de Lleida i la d'Osca. Perfectament orientada d'est a oest, és seccionada per dos impressionants congostos, que divideixen la serralada en les seves tres seccions tradicionals: Montsec de Rúbies i Montsec d'Ares (a Catalunya) i Montsec d'Estall (a la Ribagorça de la Franja de Ponent).

Actualment, la raça catalana circumscriu la seva antiga àrea de distribució al Montsec de Rúbies, tot i que fins fa menys de 15 anys s'estenia també per la totalitat d'aquesta serralada i fins i tot per la Conca de Tremp, penetrant cap a la serra de Boumort.

És oportú assenyalar que al Montsec de l'Estall, aquesta raça va ser molt abundant, ja que fins i tot acadèmicament va arribar a rebre la denominació de raça de Benavarri.

### Característiques morfològiques

Per descriure la raça hem partit de les descripcions ja existents en la bibliografia zootècnica, alguna de principis de segle XX, també de les escasses imatges antigues que acompanyaven aquestes descripcions i sobretot de la informació facilitada pels últims ramaders del Pirineu. Llargues converses amb aquests cabrers que majoritàriament ja s'han jubilat, però que conserven la tradició ramadera que van rebre dels seus avantpassats.

La cabra catalana està formada per animals grans, de perfil facial recte, de proporcions llargues i de marcada aptitud càrnia, coloració blanca uniforme tot i que s'han descrit capes plàtjades en negre i roig. Es tracta d'animals molt vistosos i de gran vivacitat. Tradicionalment les cases ramaderes aprofitaven l'excedent de llet que produïen aquestes cabres un cop despopatats els cabrits. Fins fa poques dècades hi havia famílies que encara les munyien.

La raça catalana i la blanca celtibèrica presenten nombroses diferències morfològiques<sup>8</sup>, ja que històricament han ocupat territoris dispars i han estat explotades sota formes de maneig diferents. Des d'un punt de vista cromàtic, ambdues races presenten una coloració blanca característica. No obstant això, la raça blanca celtibèrica presenta una cornamenta molt característica que la diferencia d'altres races ibèriques i que es caracteritza per presentar les banyes estriades, de secció triangular, aixecades i rotant sobre si mateixes com si d'un cargol es tractés. I

### BIBLIOGRAFIA

Canut, E. et al. (1980) *Els formatges a Catalunya*. Editorial Altafulla.

Rosell Vila, P.M. et al. (1928) *Diccionario de Agricultura, Zootecnia y Veterinaria*. Editorial Salvat.

Jordana Vidal et al. (2006) *Catalans de pèl i ploma*. Editorial Lynx.

7. Durant les prospeccions realitzades hem pogut constatar que aquesta raça rep la denominació de "Cabra Pallaresa" a la Catalunya central, a la comarca de la Ribagorça l'anomenen "Cabra del Montsec" i per últim al Montsec l'anomenen "Cabra de Cabrada".

8. Álvarez Bartolomé, Santiago. "La raza caprina catalana". *Revista Feagas* núm.36. 2010



*els nostres fruits*  
"Cal Valls"



gaudeix-ne!

[www.calvalls.com](http://www.calvalls.com)

Cami la Plana, s/n 25264 Vilanova de Bellpuig  
CATALUNYA (ESPAÑA)